

УДК 371.32:81.243

КОМУНІКАТИВНА СПРЯМОВАНІСТЬ УРОКІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ШКОЛІ

Марта Максимець

*Спеціалізована середня загальноосвітня школа № 53,
вул. Ветеранів, 11, 79000 Львів, Україна*

У роботі йде мова про комунікативний підхід до викладання у школі іноземної мови. Звернено увагу на розвиток спілкування, як необхідного чинника в сучасному світі.

Ключові слова: комунікація, комунікативний підхід, монологічне, діалогічне мовлення.

Ще недавно необхідності у “живому” спілкуванні іноземними мовами не виникало, а якщо й так, то було це дуже рідко. Тепер же, коли населення України отримало можливість вільно перетинати кордони, на її території утворюється безліч іноземних фірм, щораз більше іноземців прибуває сюди як туристи тощо, тому виникла гостра потреба у володінні іноземними мовами. Отже, ситуація в країні і світі дуже сприятлива для активізації в учнів мотивів вивчення іноземної мови.

Саме тому новітні підходи до вивчення іноземних мов вже у школі передбачають комунікативну спрямованість уроків. Завдання вчителя не стільки навчити учня грамотно писати чи розмовляти іноземною мовою, скільки не боятись це робити, максимально можливо підготувати його до зустрічі з іноземцем.

Тому основний акцент у роботі вчителя з учнями ставиться на мовлення, монолог, а ще більше на діалог (ситуативне мовлення). Багато вчителів досить добре оволоділи сучасною методикою комунікативного навчання і досягають високих результатів [1, с. 5].

Якщо вести мову про справжню комунікацію, то насамперед треба вирішити проблему виникнення в учня необхідності у спілкуванні іноземною мовою [2, с. 19]. Така необхідність, звичайно ж, може виникнути лише в тому випадку, коли вчитель актуалізує проблему, у вирішенні якої зацікавлені учні певної групи, і створить на її основі навчально-мовленнєву ситуацію, яка забезпечить участь учнів в активному спілкуванні [1, с. 6].

Звичною формою мовлення для наших шкіл був монолог. Таку форму буде одна особа, сама визначає структуру, композицію і мовні засоби.

Монолог відносно автономний, хоча будується на певній ситуації. Мовець, відштовхуючись від певної ситуації, самостійно розвиває думку.

Є різні форми монологу. Це привітання, похвала, лекція, розповідь, аналіз, характеристика і т.д. Найчастіше трапляються розповідь, характеристика, де мовець дає оцінку чомусь, висловлює власне ставлення до проблеми.

Стандартами та програмами з іноземної мови для середньої школи передбачається володіння учнями 9-11 класів такими видами монологу, як монолог-повідомлення, монолог-розповідь, монолог-опис, монолог-роздуми з елементами розмірковування і переконання [6, с. 18].

Завдання вчителя іноземної мови не просто навчити учня будувати монолог, тобто формувати якісь висловлювання, а навчити правильно і грамотно зробити це мовою, яка вивчається, в нашому випадку – німецькою.

Звичайно, щоб почати говорити про щось, необхідно володіти певним лексичним запасом, обмеженим або не обмеженим певною темою. І саме це є першим кроком до побудови елементарних висловлювань, а потім монологу.

Коли такий “багаж” вже є, далі можна йти двома шляхами.

Шлях перший більш поширений і простіший. Проте не є ефективним і цікавим для учня. А саме це в процесі роботи з дітьми є важливим і визначальним.

Процес навчання монологу зводиться, як правило, до читання, перекладу, вивчення та відтворення готових “тем” або текстів, що запозичує з різних джерел чи складає вчитель. У ліпшому випадку учні додають 1-2 фрази оціночного або пояснювального характеру, вживаючи готові кліше, тому всі їхні висловлювання майже однакові, типізовані, без будь-яких ознак індивідуальності [6, с. 18].

Спочатку учневі пропонують прочитати текст, перекласти його. Потім учень відповідає на поставлені запитання, розбиває текст на частини – складає план, ставить додаткові запитання, ті, яких ще не було. Далі учень переказує текст спочатку від автора. Для прикладу візьмемо текст “Der Arbeitstag einer Schülerin”.

“Oksana steht Uhr 7 Uhr auf. Macht Morgengymnastik, macht ihr Bett ...”

Той самий текст учень може переказати від першої особи.

“Ich stehe um 7 Uhr auf. Mache mein Bett, mache Morgengymnastik...”

Складнішим етапом є переказ тексту від імені “матері Оксани”.

“Meine Tochter Oksana steht um 7 Uhr auf. Sie ist sehr tüchtig. Ihr Bett macht sie selbst...”

Але такий переказ тексту не можна визнати правильним, він не є комунікативним.

У працях А.В.Антонова, Н.С.Антонюка, Р.Б.Аугіса, С.П.Баранова, Л.В.Биркун, І.Н.Верещагіної, Ф.І.Гоноболіна, М.С.Горбача, Д.Б.Ельконіна,

В.І.Євдокимова, Л.В.Занкова, Н.Д.Левітова, Р.С.Петровичевої, В.М.Плахотника, Г.В.Рогової, О.В.Скрипченко, М.Е.Сухолуцької, Е.А.Фарапонової, А.С.Ячіної вказується, що дітям шкільного віку притаманна властивість сприймати оточуючий світ шляхом активного спостереження, особливо у тих випадках, де їхня увага та спрямованість психіки піддаються впливові з боку зорової наочності. На жаль, домінуючим способом презентації нових мовних одиниць і навчання мовлення залишається навчальний текст, який деколи супроводжується певними ілюстраціями. Як переконливо доводить шкільна практика, такий текст не зовсім адекватно задовольняє умови ефективного сприймання учнями мовленнєвої інформації [5, с.1].

Інший шлях передбачає побудову висловлювань від елементарних одиниць-речень до завершеного монологу.

Для початку учням можна поставити завдання, побудувати прості речення, використовуючи вивчені слова.

Наприклад: das Wetter – Im Winter ist das Wetter kalt.

Heute ist schönes Wetter.

Далі вчитель повинен стимулювати короткі висловлювання учнів, пов'язані з темою.

- Kinder, ich habe den Winter nicht besonders gern. Und ihr?

Хоча кожен учень сказав лише по одному реченню, вже створена загальна картина ставлення учнів до зими.

Наступний крок. Вчитель своїм висловлюванням чи запитанням стимулює учня продовжити розвиток його думки

- Hast du den Winter gern? Warum?
- Gefällt dir das Wetter im Winter?
- Haben die Kinder die Ferien im Winter?
- Verbringst du die Freizeit in den Ferien lustig?

Мовець включає в свої висловлювання елемент аргументації. Може пояснити, чому саме таке ставлення у нього до зими, а не інше. Таким чином, учень за допомогою вчителя розвиває свою думку у контексті.

Обидва шляхи побудови монологу можна використовувати з мовними опорами (сталі кліше) або без них. Зрозуміло, що чим ліпше опрацьовані мовні опори на стадії підготовки мовлення, тим ліпший монолог. Важливо, щоб вони склалися із матеріалу, який би надавав висловлюванню особистісного емоційного забарвлення: “Meiner Meinung nach...”, “Mir gefällt...”, “Ich denke...” і т.д.

Цей шлях навчання та інтенсифікації монологу вважають більш доцільним, ефективним та цікавим.

Такий спосіб побудови буде доступний учням старших класів. Важче буде у 6-7-х класах. У 5-му класі варто запропонувати учневі перелік

запитань чи тез, на основі яких він зможе легко побудувати монологічне висловлювання.

Складніше з діалогом. Діалогічне мовлення, хоч і є найприроднішим видом спілкування, спричиняє найбільші труднощі в учнів. У діалозі наявна велика кількість пауз; учні часто вживають однотипні діалогічні одиниці, використовують застарілі кліше, які часто є неадекватними запропонованим ситуаціям.

У такому мовленні беруть участь два або більше мовців. Тут завдання вчителя – навчити учня реагувати на репліки співрозмовника і розвивати думку далі. Зазвичай діалог будується на певній ситуації. З елементарною формою діалогу учні ознайомлюються вже на перших уроках іноземної мови. Традиційно – це привітання, знайомство.

- Guten Tag!
- Guten Fag!
- Ich bin Jura. Und du?
- Ich bin Taras.

Згодом учні вчаться утворювати діалоги на різні теми. Для прикладу візьмемо діалог між продавцем і покупцем.

- Was wünschen Sie?
- Ich möchte diese Bleistifte für meiner Tochter kaufen.
- Sie können auch jene nehmen. Jene sind teurer aber besser als diene.
- Was kosten diese Bleistifte?
- Diese kosten 5 Euro und jene 7 Euro.
- Ich nehme jene.
- Danke.

Щоб навчити учня впевнено брати участь у такому мовленні, вчитель на початку роботи пропонує дати відповіді на нескладні запитання.

- Möchtest du etwas kaufen?
- Möchtest du diesen Kugelschreiber kaufen?
- Kaufst du diesen Kugelschreiber oder diese Bleistifte?
- Was kostet dieses Heft?

На такі запитання учень легко зможе дати відповідь.

Окрім того, на уроках учні заучують сталі звороти та можливі варіанти відповідей (реакції на репліки).

Наприклад:

- Wie geht es dir?

- Danke, gut.
- Nicht schlecht.
- Sehr gut. Danke.

Часто учні на запитання вчителя – *Wie geht es dir?* – повторюють один за одним одну й ту ж відповідь, забуваючи про інші можливі варіанти. Щоб уникнути цього, можна запропонувати зіграти у гру, коли вчитель ставитиме одне запитання, а учні повинні будуть давати різні відповіді. Якщо дві однакові відповіді повторяться одна за одною, то учень, який допустив помилку, вибуває з гри. Перемагає той, хто залишиться у грі.

Важливою формою комунікації є т.зв. мовленнєва зарядка, яку вчитель проводить на початку уроку. Мета цього виду діяльності – налаштувати учня на сприйняття іноземною мовою наступних 45-ти хвилин. Зрозуміло, що без цього йому буде важко, наприклад, після уроку математики відразу почати працювати. Ефективною такою зарядкою буде тоді, коли учні чутимуть щоразу інші нескладні запитання різної тематики з повсякденного життя. Наприклад, можна запитати учня:

- *Was hast du, Anna, in der Pause gemacht?*
- *Wo ist jetzt Olha?*

Якщо, припустимо, темою уроку є “Весна”, то урок можна розпочати такими запитаннями:

- *Ist es kalt draußen?*
- *Regnete es gestern?*
- *Wie ist das Wetter?*

Тут усі учні повинні брати участь у розмові. Їхні відповіді не обов’язково мають бути вичерпними, перетворюючись на розповідь. Важливо, щоб кожен сказав хоча б маленьке речення.

Дуже часто вчителі як таку зарядку практикують на початку уроку рапорт чергового учня. У такому мовленні задіяна одна особа, немає емоційного забарвлення, тобто учень не може висловити тут свої думки, а просто констатує певні факти.

- *Heute ist der 10. April. Alle Schüler sind in der Klasse. Die Klasse ist in Ordnung.* і т.д.

Нерідко під час мовлення учні просто повторюють незрозумілі їм завчені фрази, що ніяк не підвищує здатності учня до вивчення мови. Натомість, коли учень чує щоразу інше запитання, перш ніж якось відповісти, він думає, осмислює свою відповідь.

Для здобуття навиків учнями спілкуватися вчитель може запропонувати учневі завдання доповнити діалог. Наприклад:

- Hallo! Wohin gehst du?
- ...
- Ich gehe auch in den Laden. Ich möchte meiner Mutter helfen. Was willst du kaufen?
- ...
- Was kostet dieses Spielzeug?
- ...
- Das ist ein gutes Geschenk.

З поданих реплік учень зрозуміє, що обидва мовці йдуть до магазину. Один хоче допомогти матері з покупками, інший купуватиме подарунок. З цим завданням учень справиться легко.

Важливо, щоб учні не просто ставили один одному запитання і відповідали на них. Їхній діалог має своєю формою максимально нагадувати розмову, яку вони ведуть у повсякденному житті рідною мовою.

У початковій школі ефективним підготовчим етапом до говоріння є комікси. Як один із засобів унаочнення доцільно використовувати комікси у процесі оволодіння іншомовним мовленням, особливо говорінням, оскільки за таких умов існує можливість ефективної презентації автентичних зразків мовлення для організації його діалогічних форм [5, с. 3].

Отже, ми, вчителі іноземної мови, повинні на своїх уроках постійно залучати учнів до спілкування. Не так важливо, яка форма мовлення це буде. Не слід забувати водночас контролювати і грамотність висловлювань. Саме тоді наші учні ліпше знатимуть мову, вільно володітимуть нею. А знання іноземної мови допоможе їм у майбутньому зорієнтуватись у житті.

-
1. *Ветохов А.М.* Об одном из условий обучения иностранному языку учащихся школ // *Иноз. мови.* 2001. № 3.
 2. *Квасова О.Г.* Групповая рольовая игра в обучении иншомовного спілкування учнів IX класу середньої загальноосвітньої школи: Автореф. дис...канд. пед. наук. К., 1996.
 3. *Коростелёв В.С.* Коммуникативность и псевдокоммуникативность // *Иностр. языки в школе.* 1991. № 5.
 4. *Николаева С.Ю., Шерстюк О.М.* Сучасні підходи до викладання іноземних мов. // *Иноз. мови.* 2001. № 1.
 5. *Ольшанський Д.В.* Дидактичні умови використання коміксів у навчанні іноземних мов молодших школярів: Автореф. дис...канд. пед. наук. К., 2002.

6. *Шерстюк О.М.* Навчання монологу-роздуму на основі спеціальних засобів для самостійної роботи учнів старших класів // Іноз. мови. 1999. № 2.

**COMMUNICATIVE APPROACH TO THE LESSONS OF FOREIGN
LANGUAGE AT SECONDARY SCHOOL**

Marta Maksymets'

*Secondary School № 53 of Lviv,
Veteraniv Str., 11, UA-79007 Lviv, Ukraine*

The article deals with the communicative approach to teaching foreign languages at secondary school. It considers the problem of developing students' communication as an important factor in the human life.

Key words: communication, communicative approach, monologue speech, dialogue speech.

Стаття надійшла до редколегії 13.02.2003
Прийнята до друку 18.06.2003